

Személyes emlékek Kodályról

Kerekasztal beszélgetés

A beszélgetést vezette *Dr. Márkusné Natter-Nád Klára*, a Magyar Kodály Társaság Hírei főszerkesztője. Résztvevők: *Dr. Bónis Ferenc* Erkel-, Széchenyi- és Szabolcsi Bence-díjas zenetörténész, a zenetudományok kandidátusa; *Dr. Sárosi Bálint* Széchenyi-díjas népzene kutató, a zenetudományok akadémiai doktora; *Prof. Szőnyi Erzsébet* Kossuth-díjas zeneszerző, a Nemzet Művésze; *Sebestyénne Farkas Ilona* karnagy, zenetanár, az MKT elnökségi tagja; *Somorjai Paula* énekművész, karnagy, az MKT elnökségi tagja. Bemutatásra kerültek *Kertész Gyula* fotóművész archív felvételei.

M. N-N. K.: Szeretettel köszöntöm megjelent kedves vendégeinket, akiket arra kérünk, hogy Kodály Zoltánnal kapcsolatos személyes emlékeikről szóljanak nekünk. Bevezetésként két fotót vetítünk.

Osztálytalálkozó 1948-ban

Kertész Gyula, Kodály Zoltán, Engel Iván, Serly Tibor, Leiber Mátya, Szelényi István, Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Szigeti Mihály, Kerényi György

Az első, 1948-ban készült felvételen Kodály Zoltánt egykori zeneszerzés tanítványainak körében láthatjuk. Ebből a generációból Kertész Gyula fia, ifjabb Kertész Gyula még közöttünk lehet.

A következő fotó Kodály Völgy utcai nyaralójában készült, a Mestert tanítványai, Kertész Gyula és Bárdos Lajos kis gyermekeivel örökíti meg.

A beszélgetésre felkértük **Eősze László** professzor urat, bár személyes jelenlétet nem tudott vállalni, de levelet kaptunk, ebből szeretnék idézni:

„Tizenhárom éven át dolgoztam Kodály Zoltán mellett, életrajz írója voltam. Az évek során egyre bensőségesebbé váló kapcsolat következtében, életem legértékesebb szakaszának tekintem ezt az időt.”

Most elsőként megkérem **Szőnyi Erzsébetet**, aki már iskolás korában megismerte a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban Kodály Zoltánt, hogy meséljen élményeiről.

SZ. E.: Általában ismerős már a történet, hogy annak idején a Szilágyi Erzsébet Leánygimnáziumban *Sztojanovits Adrienne* volt az énektanár, és elsőől nyolcadikig oda jártunk, tehát nyolc év állt rendelkezésre ahhoz, hogy a zenei képességeinket kifejlesszük és a kultúrát megalapozzuk magunkban. A csoda az volt, amire én csak később, felnőttkoromban jöttem rá, hogy minden alkalommal, amikor valami hangverseny volt, Kodály Zoltán ott volt. Tehát az én első élményem Kodállal kapcsolatban az, hogy nem vettem tudomásul, hogy ott van, mert annyira nem volt érdekes, mindennapos volt az otléte, mert Kodály Zoltán olyan kapcsolatban volt Sztojanovits Adrienne-nel, hogy – már történelem, ugye, hogy a *Pünkösdőltöt* neki ajánlotta. Van egy olyan mellékes történet is, valamelyik Kodály-írásban is benne van, hogy mikor Toscanini Magyarországra jött, akkor Kodály elvitte őt a Várba... – a mostani Hilton szálló helyén volt az az iskola, ahová én is elkezdtem járni, – a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumba, ott ki van téve egy emléktábla, és ott Kodály megmutatta Toscanininek azt az énekkart és meghallgattatta vele.

No, az én első emlékeim tehát olyanok voltak, hogy egyrészt hatodikos gimnazista koromig nem különösebben tűnt föl nekem az, hogy egy nagy ember van ott közöttünk, és nagyon gyakran; hanem attól kezdve aztán már elég sokat szerepeltem az iskolai énekkari hangversenyeken, mint zongorakísérő, mert azt hiszem, ez nívum lesz mindenkinek, aki itt van, hogy mi úgy kezdtünk el ismerkedni a magyar népdalokkal Adinéninél, hogy a Kodály-féle népzene-füzetekből, a zongorakíséretes anyagból unisono a kórus énekelte a népdalokat és én kísértem zongorán, mint hatodikos gimnazista. Ilyen alkalommal volt aztán lehetőségem arra, hogy Kodályt személyesen is megismerjem, mert volt egy népdalverseny az iskolában, azt megnyertem, és kaptam egy dedikált fényképet tőle, amit nem tőle kaptam személyesen, hanem az Adi néni kapta Kodálytól azzal, hogy adja oda nekem. Úgyhogy ez meg volt ko-rográfálva, hogy nem nekem volt közvetlen kapcsolatom.

A közvetlen kapcsolat a Tanár Úrral az már itt az én kedves alma materemben történt, amikor népzeneórára hozzá jártam. És folytatódott azzal, ami szintén köztudott, hogy mikor tanár úr vidékre ment Emma asszonnyal egy évre, az 1945-46-os tanévben, akkor én tanítottam helyette népzénet. Hát a kapcsolat így kezdődött, és ez egy életen át tartott és tart a mai napig is, mert bár most már odaátról, de még mindig tart a kapcsolat. Köszönöm.

M. N-N. K.: Köszönjük a beszámolót. És ha már az alma mater szóba került, kérném a harmadik fotót, egy archív felvételt a Zeneakadémiáról.

1947 decemberében Zathureczky Ede köszönti a 65 éves Kodályt, középen Emma néni áll, a felvételen többek között Fischer Annie, Tóth Aladár, Kadosa Pál, Gárdonyi Zoltán láthatók.

Most pedig a Zeneakadémia további életével kapcsolatban szeretném felkérni **Bónis Ferenc** tanár urat, hogy mondja el emlékeit Kodály Zoltánról.

B. F.: Tisztelt Hölgyeim és Uraim, engedjék meg nekem, hogy itt felhasználhassam puskának a két nappal ezelőtt megjelent *Kodály-emlékek* című írásomat,¹ amelyet a jelenlévők közül legfeljebb Ittzés Mihály ismerhet, mert az én emlékeim után ő következnek egy cikkel, amelyik történetesen az én két könyvemről szól. Tehát az első Kodály emlékem az volt, hogy 1948 nyarán elmentem a Károlyi-kertbe, ahol is a *Psalmus hungaricus* ősbemutatójának a negyedszázados jubileuma alkalmából Kodály-est volt, amelyet ketten vezényeltek, Ferencsik János és – a záró számot – maga a Mester. Akkor láttam Kodályt életemben először, és hát különösen akkor hallottam először dirigálni. Nagyon eszköztelenül vezényelt. Nem úgy, mint egy igazi karmester, tehát nagyon oda kellett figyelni a zenekari tagoknak, de azok odafigyeltek, mert ők is tudták, hogy milyen eseménynek a részesei. Nagy társadalmi esemény, ami ritka dolog, ott volt Szakasits Árpád, Ortutay Gyula, a Tudományos Akadémia vezetői, tehát olyan állami, politikai vezetők, amilyeneket azóta nemigen látunk hangversenyen megjelenni. Nagyon nagy élmény volt.

Ez volt az első Kodály-est, és utána mindent elkövettem, hogy valamikor majd a Mester közelébe kerülhessek, ami sikerült is. Vele személyesen az 1949-50-es tanévben találkoztam először, a Zeneakadémia Kistermében, a népzeneórán. Hát ez a Kodály-féle népzeneóra nem ért föl a dirigens Kodály keltette élménnyel, először is azért, mert alig lehetett hallani. Neki nem volt érces hangja, a teremben nem volt elektromos hangerősítés, és hát a zeneakadémiai Kisterem, ezt mindannyian tudjuk, nem olyan kis terem, mint gondolnánk a nevéből, csak viszonylag az a nagyteremhez képest. Ha benépesítette 100-200 hallgató, ami a legnagyobb figyelem esetén is bizonyos alapzajjal járt, akkor ugyancsak hegyeznie kellett a fülét annak, aki a halk hangú Kodály szavait meg akarta érteni. Ám ha szerencséje volt és az első sorban talált helyet, akkor sem biztos, hogy eljutott hozzá a Mester tanítása, mert ő, József Attilával szólva, nem középiskolás fokon tanított. Az a 100-150 népdal, amelyet akkoriban ismertem, de soha nem elemeztem – azt se tudtam, hogy mi fán terem a népdalelemzés –, nem bizonyult kellő alapnak a Kodálytól hallottak megértéséhez. Ő már az első alkalommal úgy szólalt meg, mint aki egy nagyon-nagyon régen megkezdett beszélgetést folytat. A kezdő keveset profitál belőle, legfőljebb annyit, hogy ráébred mérhetetlen tudatlanságára, amelyre jellemének megfelelően kétféleképpen reagált: vagy elkedvetlenedett, vagy megpróbálta összeszorított fogakkal meg-

1 Bónis Ferenc: Emlékek Kodályról. *Forrás* 49. évf. 3. szám, 2017. március, 122–124. o.
Interneten: <http://www.forrasfolyoirat.hu/1703/bonis.pdf>

szerezni valahol azt az alaptudást, amellyel immár megélhet a Kodály-órak magaslati levegőjében.

1951-52-ben Kodály 70. születésnapjára készült az ország. Főtanzak-tanárom a zenetudományi tanszakon Szabolcsi Bence – egykor maga is Kodály-növendék, aki tanítványi, vagy inkább fiúi szeretetét mindhalálig megőrizte szellemi atyjához – emlékkönyvet adott ki a jeles alkalomra, ez volt az évek során tízkötetessé bővült *Zenetudományi Tanulmányok* első kötete. Mivel nem sokkal korábban Keszthely kastély-könyvtárában fölfedeztem egy addig ismeretlen kézírásos verbunkos-gyűjteményt, megbízást kaptam, hogy ennek közkinccsé tételével vegyek részt magam is a kötet munkálataiban. Megtisztelő, de korántsem könnyű feladat volt a rengeteg ismeretlen verbunkos-dallam azonosítása, az ismert melódiák előfordulásának feltüntetése, az ismeretlenek közlése. Tanácsért, felvilágosításért szabad volt azonban fölkeresnem Kodály tanár urat. Jóval később tudtam meg, hogy ő az évtizedek során kétezer darabból álló verbunkos-gyűjteményt teremtett, nem szólva azokról a ritka darabokról, egybek közt a galántai táncok két füzetéről, amelyeket, hogy ne hiányozzanak a kollekciónak, saját kezűleg lemásolt. Egyszóval hogy első számú szakértője volt ennek a témának is. A Magyar Tudományos Akadémia palotájának egyik szerény szobájában fogadott, egy kicsiny asztalnál ülve, ennek fiókjából egy sáros, összegyűrt, gyanúsán barna színű népdal-lejegyzéseket vett elő. Hozzám intézett első mondata akkor, 1951-ben így hangzott: „Az orosz paták nyoma” – azzal a beszenyezett támlapokra mutatott.

A Köröndön jóval később, 1954-ben kereshettem föl először: a Magyar Rádió 1955-ös Bartók-ciklusához kértem tőle megnyitó beszédet. Ahhoz a zongora-sorozathoz, mely a korábbi évek részleges tiltása után első ízben merte kimondani, hogy Bartók életműve egy és oszthatatlan. Egy korábbi beszédét kellett legépelnem és elvinnem neki, ezt kívánta az alkalomnak megfelelően kiegészíteni. Ez az újrafogalmazott beszéd 1955. január elsején hangzott el a Magyar Rádióban, Bartók-évvé nyilvánítva a teljes esztendő és megadva a tenorját annak a nagy kórusnak, mely az elkövetkező évek növekvő Bartók-kultuszában hangot kapott:

Bartók diadalmas, végleges hazatérésének feltétele – mondotta itt Kodály – a zeneileg művelt ország. Ennek munkálására kell összefogni minden tényezőnek. Ha majd egykor azokhoz is eljut művészetete, akiktől ered: a dolgozó néphez, s az megérti: akkor lesz magyar zenekultúra, akkor lesz igazán boldog a nép!²

Profétai ihletettséggű szavak voltak ezek, aktualitásuk két emberöltő elteltével sem csökkent. Megkockáztatom, inkább növekedett.

2 Kodály Zoltán: Bartók emlékezete. In Uő.: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok* II. Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc. Budapest 1/1964. Zeneműkiadó. (Magyar zenetudomány 5.), 461–463. o. Idézet a 463. oldalról. Legújabb kiadása 2007, 2008. Argumentum Kiadó.

E drámai hangú bevezető után Kodálynak több rádióelőadását szerkeszthettem még, köztük a *Folklorista Bartók, Szentirmaytól Bartókig, Szóval – kultúr, és Erkel és a népzene* címűeket. Más műsoraimat is megtisztelte közreműködésével, bevezetőt mondott a nagy svájci karmestert, Ernest Ansermet-t köszöntő születésnap programhoz, majd a hiteles tanú szavával emlékezett meg az akkor ötvenöt esztendeje komponált Bartók-opera, a *Kékszakállú herceg vára* születéséről és bemutatójáról.

A köröndi lakásnak, a mai Emlékmúzeumnak négy szobája volt, Kodály vagy dolgozószobájában fogadta a látogatót – ez az L alakú lakás Andrássy úti, rövidebb szárnyában volt –, vagy a zongorás sarokszobában, olykor a térre néző ebédlőben. Ez utóbbinak a viaszos vászonnal letakart asztala, ha éppen nem étkeztek, mindig tele volt papírlapokkal. A dolgozószoba két falát mennyezetig érő könyvespolc foglalta el, a faragott íróasztal, a székek, mind tele voltak irományokkal, könyvekkel, válaszra váró levelekkel. Az egyik fali polcon, réges-rég használaton kívül, ott állt a népdalgyűjtő és lejegyző fontos segítő eszköze, a fonográf. A szekrény tetején pedig ott árválkodott, hátán egy háborús repeszdarab ejtette sebbel, a zeneszerző csellója. Megesett, hogy az ebédlő és a dolgozószoba közti szalonban ültünk le. Ennek XIX. századi, Munkácsy ecsetjére kívánczoló képét csak a csillárról lelógó aratási koszorú közelítette a falusi élethez.

Kodályt előzetes telefonhívás után is valamilyen konkrét munkaprogrammal lehetett csak fölkeresni. Életét a munka töltötte be, idejéből csevegésre nemigen futotta. Ha aztán őt érdekelte valami a látogató által előadottakból, azt megkérdezte és arra részletes beszámolót várt. Első bayreuthi utam részletei nagyon is érdekelték. Akkor tudtam meg, hogy fiatalkorában maga is járt a Wagner-zene fellegvárában. Azt viszont első tanítványai egyikétől, Molnár Antaltól tudom, hogy Kodály, bár nem volt pianista, remekül zongorázta a *Trisztán és Izolda* zenekari részleteit, természetesen kívülről. Később módom volt meggyőződni róla, hogy a teljes zeneirodalom a fejében van.

Egy ízben fölvettem, hogy 1948-ban bemutatott és Balázs Béla rossz librettója miatt megbukott daljátékát a *Czinka Pannát* új és jó szöveggel könyvvel föl kellene támasztani. Kodályt foglalkoztatta a gondolat. Egyetértett javaslatommal, hogy Illyés Gyulától kérjünk új szöveget hozzá. Illyés vállalta a számára szokatlan feladatot, két felvonást meg is írt. Tovább őszinte sajnálatomra nem jutott, ez a fragmentum nemrégiben jelt meg a *Hitel* folyóirat hasábjain.

Kodály állandó és fölöttébb kritikus rádióhallgató volt, nem takarékoskodott a zenei műsorszerkesztés ügyetlenségeit bíráló, csipős megjegyzésekkel sem. Egyszer megkért, vigyem el neki egy, a *Galántai táncokról* szóló, nem kifejezetten remekmívű rádióelőadás kéziratát. (Nem én írtam.)

Az állam 1950 táján villával akarta Kodályt megajándékozni, persze úgy, hogy előbb elvette azt az eredeti tulajdonostól. Ezt Kodály nem

fogadta el. Azt kérte helyette, hogy bocsássonak rendelkezésére két szobát a galyatetői Nagyszállóban. Ez megtörtént. Életének utolsó másfél évtizedében ott töltötte azokat a napokat, amelyek nem kötötték a fővároshoz vagy valamelyik külföldi városhoz. Igazi életeleme a természet volt, mindennap sétált, úszott, telente, amíg orvosai engedték, sielt is. Néhányszor meglátogathattam ott. Jól emlékszem, egy fonott kosár állt íróasztalánál, amelyen a hozzá intézett, válaszra váró leveleket tartotta. Mellette kitöltetlen postautalványok sorakoztak. Rengeteg rászorulónak segített Galyatetőről is.

1966 végén beutalót kaptam feleségemmel a galyai SZOT-üdülőbe, az ekkori Nagyszállóba. A Köröndön búcsúztam tőle.

– Irigylem Magukat – mondta.

– Tanár Úr nem készül a Galyára? – kérdeztem.

– Ha csak lehet, fölmegeyek – válaszolta.

Ekkor láttam utoljára. Galyára már csak halálhíre jutott el március 6-án.

Köszönöm figyelmüket!

M. N-N. K.: Köszönjük szépen, Tanár Úr, ezt a gazdag, sokoldalú beszámolót. /Taps./

Kérem, vetítsük a következő fotót:

A felvétel 1960-ban a pályaudvaron készült, Kodály első angliai útja előtt: a kollégái, tanítványai kísérték el, mert a feleségét, Sárkát nem engedték ki erre az útra Angliába. – 1960-ban még ilyen idők jártak. De aztán néhány hónap múlva felszabadult ez a tilalom, és a későbbi utakra már elkísérhette.

Nagy utat tett meg Erdélyországból, **Sárosi Bálint**, őt szeretnénk megkérni, hogy emlékeiről beszéljen most.

S. B.: Nem most jöttem, már régebb jöttem, úgyhogy már megszoktam az itteni levegőt. /Derűtség./ Viszont egy-két dolgot valóban onnan hoztam. Itt aztán készen találtam volna, de már nem kellett, például a népzene gyűjtést meg a... nem gyűjtést, hanem egyszerűen tudtam mindent a népzeneről.

Irigylen Szőnyi Erzsébetet, egy-két hónappal idősebb, mint én, de azért friss ésszel beszélt. Nekem a két előadás kivette minden erőmet, elnézést kérek, nem tudok koncentrálni. Azért álltam fel. Ha leülök egy órára, nekem el kell aludnom, és most majdnem éppen itt tartunk. /Derűtség./

Kodály-élmény. Zeneszerző-hallgató voltam és az rettentő nehezen ment nekem. Elég az hozzá, egyszer csak 1951-ben elterjedt a hír, hogy zenetudományi szak alakul, mi több, zenetudományi szakon belül népzene szak, és annak Kodály lesz a vezetője. Nekem ez olyan fontos volt... látni akartam Kodályt közélről. Már láttam korábban is, de láttam, hogy érdemes őt közelebből is látni. Előzőleg ugyanis a zeneakadémisták nagy csoportjának az előadásain is ott voltam, már mielőtt megalakult volna a népzene szak Kodály vezetésével. És hát ott jó élményeim voltak, például ilyenek, hogy... ugye dallal kellett Kodályt fogadni az órán. Népdallal. S akkor a zeneakadémisták, ahogy a népdalt éneklik: *A Vargáék ablaka*... unalmasan. Kodály bejött, leült az íróasztalhoz, a katedrához és mikor befejeztük a dalt, akkor előhúzott egy cédulát a zsebéből és megmondta... egy nevet, ami rajta volt, nem mondom most meg, nem akarom bántani az illetőt. Egyébként se volna bántás. A cédulán két dolog volt: hogy tud-e szolmizálni³ és milyen idegen nyelven beszél. Nagyon okos kérdések.

– Akkor mit tud erről a nótáról, amit elfűjtak? – kérdezte Kodály. A hallgató olvasta:

– Hát mixolíd a hangsora..., négysoros versszak...

Kodály megkérdezte:

– Mindenki egyetért vele?

És erre úgy pötyögött a csoport, hogy „négy sor, nem három sor, négy sor, három sor...”

– Valaki álljon fel, vagy az egyiket, vagy a másikat indokolja meg!

Erre, mellettem ült egy marxista szemináriumokat jelesre végzett kollégatárs, tudta, hogy kell okosan szövegelni, és kezébe veszi a gyűjte-

³ Az előadó más alkalommal részletezte, a kérdés arra vonatkozott, a hallgató az abszolút vagy a relatív szolmizációt ismeri-e. (Utak Kodályhoz, a Magyar Kodály Társaság rendezvénye, beszélgetőtárs dr. Ittész Mihály elnök, Kodály Emlékmúzeum, 2016. március 4. Hangfelvétel az MKT archívumában.)

ményt, amibe *A Vargáék ablaka* is benne volt, egyébként minden zene-akadémistának itt jött ki, nem kellett a könyv, és szembefordul az osztállyal, a tömeggel, és azt mondja:

– Ez a dal minőségileg négysoros.

Kodály körülnézett, az egész társaságra, mintha esett volna, mindenki összehúzta magát.

Úgy látszott, hogy nem jót mondott. Én mellette ültem, gondoltam: „Ez aztán elvágta a gordiuszi csomót, minőségileg négysoros, el van intézve.” Kodály azonban megkérdezte:

– Na és mondja, nyakakitekertileg hány soros? /Derülség./

Ebből megtudtuk, hogy azt mondja el az ember, amit legalább maga ért. Akkor van valami értelme.

Aztán máskor is voltak, nekem is volt ilyen dolgom, hogy rosszul idéztem valamit. A gyimesi hegedű-gardonosokról olvastam egy cikket, és idéztem belőle valamit egy tanulmányomban. Az volt az idézetben – Kodály olvasta a cikket –, hogy „a hegedűs a kellesténél magasabbra hangolja a hegedűt.” Mire Kodály: „És mi az a kellete?” /Derülség./ Én se tudtam, mert meg kellett volna kérdeznem, bár nem tudom, kit kérdeztem volna meg egyébként, megkérdeztem később és pontosan megmondták: nem A az A-húr, hanem B vagy Aisz. Tehát mihelyt az ember nem mond valami olyat, amit ért, azzal kárt okoz a másik embernek is.

Aztán megalakult a népzene szak és... bejött Kodály. Én szerettem Kodályt nézni. Minden mozdulatában benne volt a bölcsesség anélkül, hogy ő a bölcs viselkedését mutatta volna. Mindennapi ember volt, mindene mindennapi volt, de mindenén látszott, hogy bölcs ember viseli ezt a mindennapi ruhát, végzi ezt a mindennapi mozgást, hallatja ezt a mindennapi beszédet. És ez valóban így volt. Egyetlen dolgát nem tapasztaltam, ami nem bölcsen volt. Nem mondott ki egy mondatot úgy, hogy először ne tudja, hogy mit fog mondani. Tessék ma rádiót hallgatni, meg televíziót, a televízióban beszélő embereket. Hogy kenik össze a szöveget, elkezdi a mondatot és nem tudja, hogy mivel fogja befejezni, és ő-zik és... és minden.

Nekem érdekes volt, ahogy Kodály megnyilatkozott. Mindig csak annyit mondott, amennyi mondanivalója volt. Egy szóval se többet. És kevesebbet se, mert úgy mondta el, hogy érthető legyen azzal a kevés szóval. Nagy dolog ám így beszélni.

És aztán Bartókkal összehasonlítva: Bartók úgy volt jó, ahogy volt. Olyannak kellett lennie. Hál' Istennek, hogy úgy volt. Kodály meg Kodálynak volt jó. Kodály úgy viselkedett, úgy tudott viselkedni, hogy mindenben, anélkül hogy önmagát feladta volna, mindenben tudott igazodni. Abban a politikai helyzetben, ami volt, megmondtá az igazat, amikor éppen kellett, kiállt valakiért, mikor éppen kellett, nem tudták bántani, mert azt is tudta bölcsen, hogy ő itt akar maradni, itt akar

építeni országot, zenével és egyebekkel, és itt is van, és nem megy el. Bartók elment, jó hogy elment, mert Amerikában megírta a *Concertót*. Kodály jó hogy itt maradt, mert folytatta a nagy munkát. Közönséget teremtett a zenének, és hát például hogy csak a nyelvészettel hogy mi mindent csinált, a nyelvműveléssel.

Először Kodálytól hallottam, amit persze kellene tudni, hogy a beszédnek, a magyarnak és minden más jó beszédnek, a magyarnak különösen: van dallama, van ritmusa, van tempója. És ha ebből valamelyik kimarad, az ronda. És sokszor nem értjük, emiatt nem értjük. A tiszta, a jó magyar beszédet le lehet jegyezni kottával. Próbáltam is egy párszor. Sajnálom, nincs nekem kodályi erőm és kodályi lehetőségem, mert kellene csinálni néhány ilyen kottát. És az ilyen ő-zéseket... Kodály a szóval: *kultúr*-t rögtön kiirtotta a maga környezetéből. És az óráikon, mikor a tömegnek volt órája – Kodály óráin mi meg csak öten voltunk népzene-szakosok – valaki „szóval” kezdte: „Hát szóval...” Kodály intett, hogy menjen a táblához és írja fel, hogy „szóval”. Ha többször mondta, akkor vonalat húzatott utána. /Derűltség./

Hadd ne meséljek többet. Ha kell, akkor még folytatom. /Taps./

M. N-N. K.: Nagyon köszönjük ezt a különlegesen sokszínű emlékezést. Akkor nézzük a következő fotót, hogy kórust is lássunk:

Kodályt köszönti 1962-ben, nyolcvanadik születésnapján a Budapesti Kórus.

Most következzenek egy kis meglepetés. Levél érkezett a Kerekasztal beszélgetésre. Abból szeretnék idézni.

Az egyik fejezetében a fényképek keresgéléséről ír a szerző.

„Jó látnunk, milyen volt, hogy jobban megértsük, milyen lett Kodály. Ő áll középen, fehér hajjal, fehér szakállal, a helyszín a gyönyörű grófi park, ahol híres zeneiskola működött a békési Tarhoson. Kodály körül állunk és énekelünk. Mindig így fogadtuk őt. Amikor csak tehetette, meglátogatott minket. El kell mesélnem egy gyönyörű történetet.

A Tanár Úr, mikor lejött hozzánk, népdaléneklési versenyt rendezett, és díjazta is. Egy forintot adott egy népdalért. Én a középmezőnybe tartoztam, a legtöbb népdalt Sebestyén Márta édesanyja tudta. Ez is milyen szép. Azt bizonyítja, hogy nem véletlen énekesnők világhíre. Mikor sorra kerültem, a Tanár Úr megkérdezte, hova valósi vagyok.

Tudsz-e olyat, amit ott énekelnek? Büszkén rázendítettem, hogy *Kisújszállás körül van ibolyával...* Annyira tetszett neki, hogy ezért két forintot adott.”

/Derűtség./

M. N-N. K.: Aki most fog nekünk beszélni, az az, aki a legtöbb népdalt tudta...**Sebestyénné Farkas Ilona Mona.**

S. F. I.: Köszönöm szépen. Amiről én szeretnék beszélni, már tulajdonképpen Klárika bevezette: Kodály és Békés-Tarhos. Ugyanis abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy elsőként, 1-es intézeti számmal kerültem oda 1947 januárjában. Azt szeretném elmondani, hogy hogyan állt Kodály végül is Tarhos mellé, holott az első időszakban, 1946-ban, amikor Gulyás György a tervét benyújtotta, akkor még ellene volt. Tehát 1947-ban tizenhárom éves diák voltam, amikor a háború után, elég nehéz körülmények között elindult az élmény-iskola Tarhoson, az Alföld közepén, egy elhagyott Wenckheim-grófi birtokon.

Az iskola kezdeményezője és alapító-tervezője Gulyás György volt, akinek századik születésnapjára az elmúlt [2016-os] évben emlékeztünk. Gulyás György a semmiből teremtett Magyarországon egyedülálló iskolát. Célja az volt, hogy összegyűjti Békés megyében a jól éneklő, jó fülű, tehetséges gyerekeket, akik képzett zenészekké válva visszatérnek a szülőföldjükre tanítani.

Gulyás György elképzelése szerint olyan iskolává válik majd a tarhosi, amely zenei vezetők képzését is feladatának tekinti, akik szervező és irányító szakemberek lesznek, értéket teremtenek. A zenei képzés első-sorban énekes alapon, a Kodály-módszer szerint képezte el és tervezte meg. Az iskola alapítása körül évekig tartó bonyodalom volt, amelyet hosszú lenne ismertetni. Fontos momentum volt azonban Kodály véleménye, aki abban az időben nem állt az ügy mellé.

Az akkori Művészeti Tanács⁴ elnökeként szakmailag nem hitt Gulyás György tervének a kivitelezhetőségében. A Mester véleménye szerint a vidéki gyerekek olyan műveltségi hátránnyal indulnak, hogy belőlük egy generáció alatt nem lehet művészeket nevelni. A paraszti életforma által igénybe vett kéz nem alkalmas bizonyos hangszerek kezelésére. Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter próbálta jobb belátásra bírni Kodályt. Ezt a történetet Keresztury Dezső így mesélte el a hetvenes években egy tévényilatkozatában. Ezt pedig Gulyás György *Bűneim... bűneim?* című könyvéből hadd idézem:

„Feleségem meghívta Kodályt egy csésze teára. Ő szívesen el is jött, s egy fél délutánon át vitatkoztunk ezen. Ő a maga lassú módján kifejtette, hogy:

- a sivatagban nem lehet egy zeneiskolát felépíteni,
- nincs helyiség, nincs zeneszerszám. (Hát hogy lehet azoknak megfelelő zeneszerszámuk.)
- arról nem is beszélve, hogy a paraszti élet nem kedvez egy csomó zeneszerszám kezelésének.

Emlékszem rá, mikor azt mondta: ahhoz, hogy egy fuvolásnak a keze kialakuljon, négy-öt nemzedék kell, de nem úgy, hogy arat, szánt, vet, kapál, vagy valahol másutt dolgozik.

Élég az hozzá, hogy rendkívül alaposan, nagyon gondosan a maga szófukar módján és tárgyilagos hangján, de nagyon ellene volt. Én azt mondtam neki, hogy ez azonban nemcsak zenei ügy, hanem más vonatkozásban nagyon is fontos nekem: akarod, nem akarod, én megcsinálom.”

Így jutottunk hát el oda, hogy 1946. július 5-én megtörtént az első miniszteriális helyszíni szemle az iskola elhelyezése érdekében, ami három hónap elteltével odavezetett, hogy a miniszter a maga „diszkrecionális” jogánál fogva 1946. november 5-én kiadta az iskola létesítő rendeletét.

No és most következik az, hogy mi, az első honfoglalók, hogy kerülünk oda 1947 januárjában. Nagyon kemény, hideg tél volt, és valóban az első napoknak a csodája, ami ott a havas grófi parknak az útjain lépdelő és új hazára lelő kollégista-jelölteket fogadta, meg a nagy kastélyban a pattogó tűz a kandallóban, nagyon hamarosan átváltozott a mindennapok nehézségeivé. Nem voltak ágyak, Gulyás György a katonaságtól kapott száz darab vaságyat, szalmazsákok tömtünk, artézi vízzel lavorból mosakodtunk, fantasztikusan nehéz körülmények között indultunk. De a tanárok is vállalták ezt a nomád életet, ezt a nomád sorsot, akik akkor elkezdték a munkát velünk. És azt kell mondjam, hogy

⁴ Magyar Művészeti Tanács: a koalíciós években a kultuszárca mellett működő, demokratikusan szerveződött, döntéselőlkészítő, véleményező, javaslattevő szerv, elnöke 1947-től Kodály; a testület tevékenysége 1948-tól névleges, hivatalosan 1950-ben szüntették meg, lásd Bolvári-Takács Gábor: *Művészetpolitika a Rákosi-korszakban. Zempléni Múzsza. Társadalomtudományi és kulturális folyóirat*, XI. évfolyam 4. (44.) szám, 2011. Tél, 31–48, vonatkozó oldalak: 40–41. Interneten: http://zemplenimuzsa.hu/11_4/zmuzsa2011_04_tudomany.pdf és http://zemplenimuzsa.hu/11_4/btg.htm

mégis a visszaemlékezésekből valami mérhetetlen szeretet sugárzik az ott eltöltött első időszakokkal kapcsolatban. Amit most szeretnék folytatni, hogy hogyan került aztán mégis Kodály fülébe ez a dolog, hogy ott azért elindult valami. Volt ott egy negyven-ötven felnőtt számára alakult igen jó hangulatú tanfolyam, továbbképzés, amelynek vezetője és vendége volt *Ádám Jenő és Kerényi György*. És az egyik eredménye az volt, hogy ezek a hallgatók mindegyike harcosa lett az új énektanári módszereknek. *Nemeszeghy Lajosné Szentkirályi Márta* is attól kezdve volt a hívünk és járt nagyon sokszor Tarhoson. Nemeszeghy Márta 1949 májusában Tarhosra érkezett hospitálni, órákat látogatni. Tőle tudta meg Gulyás György, hogy Kodály Kecskeméten volt és nagyon érdeklődött Tarhosról. Tüzetesen, minden érdekelte, mit látott, mit tapasztalt, kik a zongoratanárok és milyen módszerrel tanítanak. Miután most már ezek is érdekelték. 1950. június 5-én Kodály Zoltán ellátogatott Tarhosra. Az előzményeket ismerve nagy izgalommal vártuk. Azon a napon osztályról osztályra járt, feladatokat adott és azokat kikérdezte. Kipróbált bennünket és elégedett volt az eredménnyel. Tapasztalta, hogy Tarhoson nemcsak módszeres ének-zenei oktatás és nevelés folyik, hanem annak lemérhető szakmai eredménye is volt. Ezt ő maga állapította meg a *Viszatekintés* első kötetében ezt írta:

„Próbát tettem egy kis háromszólamú darabbal, három iskolában. Teljesen hibátlanul csak Tarhoson énekelték le első látásra, Pécssett már némi akadozással, leghátul kullogott a budapesti zenei gimnázium.”⁵

M. N-N. K.: Köszönjük, azt szeretném hozzáfűzni, hogy akinek a levelét idéztem, **Csukás István**, aki még kis parasztfiúként került Tarhosra. Nem zenész lett belőle – ez is Kodály elve volt, hiszen nemcsak zenészeket akarunk nevelni –, hanem egy olyan költő, aki mindenkor legnagyobb tisztelettel beszél és több versében emlékezik Kodályról. Most hosszabb levélben küldte el nemszűnő gyermekkori csodálatát.

S. F. I.: Még a zárómondatot hadd mondjam el, hogy Kodály ennek a látogatásnak az alkalmával azt írta az iskola emlékkönyvébe, hogy „Tarhos nagy jövő előtt áll.” Ez óriási tény volt a kezdetekhez képest.

M. N-N. K.: Ehhez akkor még hozzáfűzöm: megjelentettünk 2016-ban egy hosszú cikket Tarhosról⁶. Többen is írták, *Benczéné Mező Judit*, kigyűjtötte, hogy a Tarhoson végzettek közül 5 Kossuth-díjas művész van. Ez sem mindennapi dolog a nyolc év alatt.

⁵ Kodály Zoltán: Ki a jó zenész? Beszéd a Zeneművészeti Főiskola 1953. évi tanévzáró ünnepélyén. Toldalék. 1954. In Uő.: *Viszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I.* Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc. Budapest 1/1964. Zeneműkiadó. (Magyar zenetudomány 5.), legújabb kiadása 2007, 2008. Argumentum, 285. o.

⁶ Magyar Kodály Társaság Hírei, XXXVII. évf. 2016/3. 27. o.

Kérem a következő fotót,

Andor Ilona látható, zenei életünknek egyik nagyasszonya, tanítványai körében.

Most

Somorjai Paulát

kérem,

aki tanítványa volt

a Vendel utcai iskolában, hogy legyen

olyan kedves, szóljon nekünk, erről az időszakról és saját emlékeiről.

S. P.: Talán nekem van a legnehezebb helyzetem most, ennyi nagyon tapasztalt, Kodály-ismerő ember után, hogy megszólaljak; az én tapasztalataim igazán rövid időszakra vonatkoznak. Arról, szeretnék beszélni, hogy én, ahogyan Szőnyi tanárnő Sztojanovits Adrienne-nen keresztül ismerkedett meg Kodállal, én *Andor Ilona* tanítványaként, rajta keresztül. Nagyon sok emlék fűz ahhoz, hogy a koncertjeinkre, csakúgy, mint a Szilágyiba, Ilonka nénihez is nagyon sokszor ellátogatott a Tanár Úr; az *Árva vagyok* című kórusmű „Andor Ilona keze alá” ajánlással jelent meg, ezt a kötetből mindenki ismeri is és nagyon sokszor találkoztunk így a Tanár Úrral. Személyesen én mindig csak közvetve. A fotó akkor készült a művész szobában, itt a Zeneakadémián, amikor, úgy emlékszem, hogy a nyolcvankettedik születésnapja volt, és Ilonka néni a kórusával a Kodály *Epigrammákat* adta elő. Én nem vagyok zongorista, de Ilonka néni belém verte a zongorakíséretet és én kísértem azon az estén az *Epigrammákat*.

A tanulmányaim továbbvittek a Zeneakadémiára, ahol Szőnyi tanárnő mint tanszakvezető akkor bevezette a kamaraének bemutatókat. A mi évfolyamunk, tekintve, hogy egy erősen lány évfolyam volt, tizenhatan voltunk, abból egy szem fiú volt, aki viszont kitűnő zongorista, Pázmány Tibor, ő kísért minket, és a Pergolesi *Stabat matert* mutattuk be. Ezek után, ahogyan Sztojanovits Adrienne közvetítésével kapott Erzsi néni egy aláírt Kodály-képet, úgy én talán Szőnyi tanárnőtől kaptam ugyanígy egy Kodály által aláírt képet, ami ma a zongorám fölött lóg.

Mikor elkezdtem tanítani, illetve amikor végeztem, akkor mindenki elment vidékre, nagy szükség volt az énektanárookra, de Ilonka néni nagyon szerette volna, hogyha a munkáját olyan ember folytatja, akit ő

tanított. Elment a Tanár Úrhoz, tekintve, hogy énnekem is el kellett volna talán menni vidékre, de azt mondta, hogy írjak egy fellebbezést, hogy a IX. kerületi Tanács (akkor az volt), alkalmazzon engem a Vendel utcában az ő utódjaként. Ugye előzőleg elutasítottak és ezért kellett a fellebbezés, amelynek aljára Kodály saját kezűleg írta, hogy ő ragaszkodik hozzá, hogy ezt a helyet én megkapjam. A fellebbezés sikeres is volt, másfél évig ott taníthattam, a másfél év úgy jött ki, hogy közben férjhez mentem, és a férjemet kiküldték külföldi megbízatása volt, műszaki ember lévén, és ez alatt az idő alatt hát Ilonka néni kétségbe esve közölte a Tanár Úrral is, hogy megoldatlan az utódlása. A Tanár Úr – itt Sárosi Bálint Kodály bölcsességére utalását akarom idézni –, tehát a Tanár Úr azt mondta, a Bibliában is meg van írva, hogy „asszony kövesse urát”, és ezzel bocsátott engem a férjemmel együtt Németországba.

Közben megtörtént az, hogy *Britten* meghívására Aldeburgh-ban voltunk egy nyáron, amikor is a visszafelé úton, Londonban, a hanglemezgyárban, egy lemezfelvétel készült. Jellemző módon korábban a Bartók összes nőikari mű egy lemezen megjelent talán '58-ban, és ezt a lemezt itt a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat három hétig készítette, azt a lemezt viszont, amin – Tanár Úr egész nap ott ült a felvételen, Sárrikával együtt –, egy nap alatt vették föl, a lemez egyik oldalán csak Kodályművek vannak, a másik oldalán Bartók és Britten. A Britten *Ceremony of Christmas Carols*-nak a szőlőját, azt a bizonyos *Bölcsődalt*, bár a kórusban volt egy leányzó, akinek gyönyörű hangja volt, és Ilonka néni őt is vitte ezzel a kis csoporttal Angliába, de ez a leány valahogy indiszponált állapotban volt, és nagyon emlékszem, amikor a Tanár Úr azt mondta: „Itt a Paula, majd ő elénekli.” Hát én soha nem gondoltam arra, hogy én, pláne a Tanár Úr előtt, énekeljek is, de meg kell mondanom, hogy aznap reggel vettem észre, hogy itt a házasságomból következően valami egyéb problémám is akadt, és mivel bölcsődal volt, hát Ilonka nénival nagyon összenéztünk, és én nem emlékszem, hogy életemben valamit is annyira felszabadultan tudtam énekelni, mint akkor azt a bölcsődalt. A lányom egyébként angoltanárnaként végzett.

M. N-N. K.: Kilenc hónappal előtte megérezte. /Derülség./

S. P.: A Tanár Úr, mikor a kiküldetésre került a sor, azt mondta Ilonka néninek, hogy hagyja nyugodtan elmenni ezt a leányzót, de ha az angoloknak annyira tetszett ez, akkor a németekhez menjen el és ott tanuljon meg énekelni. És én így cselekedtem, úgyhogy az egy évre tervezett kiküldetésünk végül négy és fél évig tartott, és mikor visszajöttem, jogilag ugyan védett helyem volt a Vendel utcában, de már más igazgató volt, a helyzet nagyon megváltozott, és volt egy nagyon szerencsés pótlás *Kollár Éva* személyében, aki azután tartósan ott is maradt, és a *Monteverdi Kórust* onnan alapította meg.

Sajnos, a Tanár Úr halála után pár nappal kerültünk mi ki, tehát én már utána nem tudtam beszámolni arról, hogy mi történt velem. Ekkor

én – elnézést hogy így mondom, de – pályatévésztem lettem, mert elmentem az iskolai oktatás területéről, és átmentem a magánénektanár-kategóriába, amit végül is Kecskeméten folytattam 1978 óta, előtte zeneiskolában meg a győri konzervatóriumban is tanítottam, de '78 óta Kecskeméten, és onnan is mentem nyugdíjba. Én ezt nagyon fontos dolognak tartottam, hogy részben hát a külföldieket is, de a szívem csücske mindig a magyarok továbbképzése volt, mert úgy éreztem, hogy nagyon sok iskolai énektanár szorulna egy kis segítségre, hogy a hangjukat meg tudják valahogy őrizni. Bevallom, amikor én elkezdtem tanítani, nagyon sok óráim is volt, mert az általános iskolában is tanítottam, ahol szakfelügyelők voltak a tanító nénik, és ezért órakedvezmény járt és hála Istennek, az énekórákat én taníthattam. A tanító néniknek ugyan ki volt adva, hogy amikor ráérnek, üljenek be, de soha nem ült be, talán egyszer vagy kétszer valaki, hogy figyelje, hogy milyen egy szaktanárnak az énekórája, nem is ez az érdekes, de ez a sok óra, meg hogy este én Vass Lajosnak a másodkarnagya voltam a kórusban, ez olyan megterhelő volt, bár elég strapabíró kicsi hangom volt, hogy bizony nagyon elfáradtam. És akkor úgy segítettem magamon, hogy elkezdtem így [mély, monoton hangon] beszélni. És ez szigorúan tilos, mert mindenkinek a saját hangját kell használni! Itt kezdődik!. Ez az egy, amit most mondok mindenkinek, hogy vigyázzanak a hangjukra! /Derűtség./

Még egyet szeretnék mondani. Amikor a Tanár Úr halála bekövetkezett, én már a második gyermekemet vártam, és csak ágyban fekvé halottam a hírt a haláláról, de – ez a másik poén talán, hogy – a fiam Zoltán lett. /Derűtség, taps./

M. N-N. K.: Köszönjük! Miután hivatkoztál Sárosi Bálint bölcsességére, kérdezem Tanár Urat, hozzáfűzne-e még valamit az elhangzottakhoz?

S. B.: Bölcsességgel nem rendelkezem, de, a Kodállal való közvetlen érintkezésről nagyon kevés szó esett még eddig, erről szeretnék még beszélni. Arról van szó, hogy most már öten vagyunk a népzeneórán. Bejött Kodály, én már tudtam, hogy nem tömeg vagyunk, és a professzor nem megy a katedrához, nem veszi elő a jegyzeteit és nem fog előadást tartani. *Vorlesung*, ahogy a németek mondják, előolvasás. Nem! Leült a közös asztalhoz, ő itt ült, mi mellette, és „Mit hoztak?” Igen. Az ember üres kézzel ne menjen az órára, ha pláne kérdezhet. Többnyire azt vittük ugye, hogy mentünk népzenegyűjteni már főiskolás korunkban is. Ott volt a kis notesz, amelyikünk elő merete venni, az elővette, és Kodály elkérte. Aztán belenézett és kommentárt fűzött a lejegyzéshez, ehhez ahhoz, hogy mit tudnak erről a népdalról, milyen kategória ez a népdal, hova osztanak be, hogyha rendszereznék. Szóval, gondolkodni kellett az órákon. De ha valaki tudott egy jó viccet, azt is elmondhatta, mert Kodály, ha valamilyen valami töpörtyű volt, valami megemészthető, azt Kodály szívesen hallgatta...

Tehát nem tartott előadást, de gyakoroltatott. Szolfézszt is tanított nekünk. Volt türelme hozzá. Odament a zongora mellé és játszott valami darabot: „Írják le!” Vagy le tudtuk írni, vagy nem. Rögtön eldölt, az első három órában, hogy milyen szinten lehet velünk kezdeni a dolgokat. Több szólamra is játszott valamit és megvolt a fokozat is. Állandóan önállóságra, gondolkodásra próbált nevelni, nevelni próbált, nem előadást tartani, mert az előadás lepörög az emberekről általában.

Aztán nekem személyesen például ilyen élményem volt velem, hogy – negyedév végén, vagy ötödévben, nem is tudom, azt hiszem ötödéven volt – a zenetudományi szak végzése, nekem az semmi volt, zeneszerzés szakot végeztem, a népzene és a népzene gyűjtés az tiszta játék volt. Nem játék annak, aki nem ismeri! Falusi származású vagyok, szabályos paraszt származású és székelyföldi, úgyhogy ezt a felét ismertem. Azzal kezdtem – akkor még erről mondom valamit –, hogyha elmentem egy faluba... Jött velem egyszer egy olyan valaki, aki először volt faluban, és népzénét akart gyűjteni. Turára mentünk először. Mentünk az úton és magas volt az út, felemelték, feltöltötték, az udvarokba be lehetett látni. Beértünk a faluba, leszálltunk a vonatról, vagy nem tudom miről, buszról:

– Hát akkor most kivel kezdjük, a pappal, tanítókkal?

– Nem!

– Hát akkor?

– Az első emberrel, akivel találkozunk.

– Hogy-hogy?

– Hát ugye jöttünk ide, de nem búzát gyűjtünk meg nem kukoricát, nem krumplit, hanem hát kultúrát. Népdalt. Dalt. Tud-e valaki népdalt, rendeset... – és úgy beszéltem, hogy látszott rajtam, hogy érdekel a dolog és nem nevetnivaló, amit csinállok, és akkor mindjárt eligazított egy helyre, és ott elkezdtek. Pillanatok alatt elindulhattunk. A barátom, az meg egyfolytában izgult, hogy most nem jönnek vasvillával az atyafiak? Mert a Rákosi-idők után volt, amikor lesöpörték a padlást, úgyhogy nem volt gyönyör falura menni.

– Hát – mondom –, majd meglátjuk.

Megyünk az úton, látom az egyik udvarban, hátul éppen vasvillával rakja a trágyát. Pillanatra megállok:

– Jó napot kívánok. Nem kell a segítség?

Hát ilyenkor nem rosszindulatból beszél az ember.

– Köszönöm, hát ezt elvégzem.

– Bemehetünk?

Hát mit mondjon egy tisztességes ember, hát:

– Jöjjenek be!

Bemegyünk, elkezdek vele beszélgetni, szó nélkül kiveszem a villát a kezéből, beledöföm egy adag trágyába, feldobom a talicskára, látja, hogy jól áll a kezemben a villa. Nem baj, hogyha az ember falusi gyerek volt.

– És – mondom – azért is jöttünk be, mert a barátom, aki Budapesten

él gyerekkorától, pici korától fogva, vasvillát ugye csak a tányér mellett látott. Volt vasvillára való.

Akkor már mindjárt élvezte is a dolgot az atyafi. Mindjárt mondott nekünk ötletet, hova menjünk, kihez menjünk.

Kodály-órák. Diplomadolgozatomra került a sor. Miről írjunk [...] diplomadolgozatot. Kodály az órákon nem a népdalt tanította nekünk, tudta, hogy azt már belénk sulykolták, belénk csöpögött, mert mindenhol az szólt, egy ideig divat volt, hogy a népdal, és értelmiségi ember ne énekeljen magyar nótát, csak népdalt, mert a magyar nóta, az egy veszélyes dolog. És én megkérdeztem azért Kodályt az utolsó órák egyikén, hogy:

– Tanár Úr, most miről írjak diplomadolgozatot? A népi hangszerekről kellene írnom, mert a kollégák azért nem tudnak a népi hangszeres zenét lejegyezni, mert nem ismerik. Hát a hangszert azért ismerni kell. A népzene-kutató azért lejegyez, sokat. Vagy hát Egressy Bénivel illetve a nótával is foglalkoztunk, Egressyről írnék, mert róla már elkezdtem valamit csinálni.

Kodály odament az ablakhoz, nézett ki az ablakon, nem szólt egy szót se.

– Hát akkor talán azt fogom csinálni, hogy a hangszerekről, mert arra szükség van.

Kodály nézett ki az ablakon, nem szólt egy szót se.

– De lehet, hogy az Egressy is sürgős, mert ezzel se foglalkozott a kollégák közül senki – öten voltunk –, talán azt.

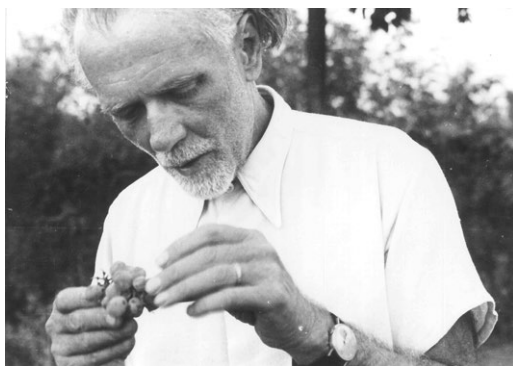
Kodály az ablakon nézett és nem szólt egy szót se.

Aztán hazamentem és elkezdtem gondolkodni: miért nem szólt? Hát azért nem szólt, mert aki elvégzett a Zeneakadémián négy évet, vagy öt évet, és diplomát akar írni, hát jusson el odáig, hogy kideríti, hogy mihez ért és mit kell csinálni. A tudományban az első lépés, hogy tudom, mi a következő lépés, mit kell a tudományban sorra venni. És ha sorra vettem, akkor az azután való lépés mi lesz. A tudósok se tudják néha, azért írnak annyi szemetet össze tudósnak nevezett hozzá nem értők, hogy mit diktál az anyag.

No, aztán eltelt az idő, Kodálynak már beosztottja lettem a Népzene-kutató Csoportban, és egyszer, négy-öt évvel később, ünnepeltük Kodályt és odaültem melléje és kérdeztem... Mert akkoriban arról volt szó, hogy Kodály szűkszavú, az emberek félnek tőle, mert szűkszavú, és nem mondja el részletesen, hogy mit kell csinálni, és nem biztos, hogy akkor tudjuk, mit kell csinálni. Tudjuk. Kell tudni. Na, kérdezem, hogy: Tanár Úr, akkor nem mondta meg, hogy miről írjam a szakdolgozatomat, és én akkor Egressy Béniről írtam, csak azért is, mert a népi hangszerekről könnyebben tudtam volna, a legtöbbször én már akkor mind játszottam, meg tudtam, hogy azt is meg fogom csinálni. Meg is csináltam. Van egy könyv erről, méghozzá úgy, hogy nemzetközi mintaként jelent meg Németországban: a *Handbuch der Europäischen Volksmusikinstrumente*

sorozatban, aminek az első kötete Magyarország.⁷ De, hát Egressy. Kérdeztem a Tanár Urat: – Miért nem mondta meg, mit csináljak? – Az öreg megint félrenézett és egy szót se szólt. Mert nekem kellett tudni. És aztán el is mondtam: Azt hiszem azért, mert a Tanár Úr úgy gondolta, hogy én egyetemest végeztem, négy évet elvégeztem, én előzőleg egyetemest is végeztem, tehát ez már a nyolcadik vagy kilencedik év volt, amit én egyetemfélést végeztem, annak, aki szakdolgozatot akar írni, annak rég készen kell lennie egy csomó nyersanyaggal már, csak megírja. Hát általában nem így van és az a baj, és az egyetemistáinkra azért van manapság panasz, hogy nincsenek a maguk szükséges színvonalán... Kodály felnőtt tudósokat akart nevelni. Kétféle embert. A vezérkarba embereket, ilyenek voltak az elsők, Vásárhelyi Zoltán, Kerényi György, Kertész Gyula meg ezek. És munkatársakat. Beosztottakat. Nem kell mindegyiknek nagyon tehetségesnek lenni. Kodály ebben sem volt türelmetlen. Elfogadta, hogy valakinek nem megy olyan jól. De beosztottak talán valóban jó lesz. És megtúrta maga mellett. És nem szidta és nem csúfolta. Annyi bölcsességet lehetett Kodálytól tanulni, és olyan keveset tanultunk meg tulajdonképpen mi közösen, mindnyájan. Én most is abból élek. Nem mintha hazulról, a paraszti életből nem hoztam volna már sok mindent. A rendszerességet például a paraszti életben jól lehetett tanulni, a mi paraszti életünkben. Az atyafinak fel kell kelni reggel normális időben, mert az állatoknak enni kellett adni, meg össze kellett rakni a szekeret, mert ilyen meg olyan program kellett, és a nap minden pontjának megvolt az ideje. Idejét nem tudja a legtöbb ember rendesen beosztani, ha rábízzák. Kodálytól ezt is lehetett látni. No, megint sokat beszéltem, azt hiszem, most mégis abbahagyom.

M. N-N. K.: Nagyon köszönjük, hogy tovább folytatta a beszámolóját, ez valóban különleges, és felejthetetlen volt! /Taps./

Befejezésül, még két fotót vetítünk a személyes privát életből.

Kodály szerette a természetet, itt éppen szőlőt szemezget, ez egy ritkán látható fotó.

És végül, egy kedves, meghitt együttlét a köröndi lakásban.

⁷ 1967, Lipcse, VEB Deutscher Verlag für Musik.

Ez alkalmat ad arra, hogy itt üdvözljük körünkben *Kodály Zoltánné Sárkát*. Ezzel szeretnék elbúcsúzni, hogy mindnyájan ezt a kedves emléket vigyük magunkkal. – A már említett *Csukás István* leveléből azt Tarhosról írott részletet szeretném még felolvasni, hogy:

„Életem legszebb része volt. Ha lehunyom a szemem, ma is így látom őt, ahogy mosolyogva hallgatja az éneklésünket.”

Hallgatva az egykori Kodály-növendékek, a mai tanúságtevők Kodály Zoltánról felidézett emlékeit, magam is újra átélhettem a népzeneórák érdekes, izgalmas hangulatát. De végső emlékeként bennem is a Tanár Úr mosolya maradt meg.

Nagyon szépen köszönjük minden előadónknak a személyes és sokszínű emlékezését. Köszönjük a hallgatóság türelmét és reméljük, hogy mindez hozzájárult Mesterünk, Kodály Zoltán személyiségének, emberiségének még jobb megismeréséhez, még nagyobb tiszteletéhez.

(Az előadás hangfelvételét készítette Polyák Zsuzsanna, lejegyezte Köteles György, szerkesztette Márkusné Natter-Nád Klára.)